

Den istadiga

Fritänkaren

Nr. 264 Mars 2018

Tjugosjätte årgångens fjärde nummer

Innehåll :

Rapport från Absurdistan	2
Apropå Estlands 100-årsdag (<i>av Hain Rebas</i>)	2
Några av problemen med Förintelsen	3
Ahasverus minnen, del 172: <i>Martyrernas röst</i>	5
En idealisk begravning	8
Om Mendelssohns stora körverk	9
Robert Schumanns opera ”Genoveva”	10
Faustgåtan	11
Stalins fula gubbar i slagsmål	12
Några andra viktiga och märkliga filmer	13
Några milstenar, mars 2018	15
Trivselresan, del 7: <i>Leh</i>	15

Fritänkaren, som utkommit med 263 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:

<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

**OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (*Göteborgs Skrivarsällskap*)
eller Bankgiro: 6682-338254102 (Handelsbanken, ”Fritänkaren”, C. Lanciai)**

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på många år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 3.3.2018

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 285

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Rapport från Absurdistan – Problemet med telefonen och posten

Problemet presenterades i januarinumret. I sex månader kämpade vi med mobiltelefonen eller ipodden eller vad det var för något för att få alla appar att fungera. Till exempel gick det inte att installera bankkod på telefonen då banken i fråga saknade Wi-Fi. Det var även problem med Haleboppen, några andra koder gick det inte att få rätsida på, det gick inte att få in Yahoo då min adress tydligen var antik, telefonen meddelade alltid på nytt att ett fel hade uppstått och att man måste göra om den och den installationen för att sedan kunna skaffa en ny kod. Kort sagt, telefonen bara jävlades hela tiden, och det samma gjorde posten.

När det gäller posten så inträffade det, att posten plötsligt höjde portot med 30%. Detta drabbade Fritänkaren, som även alltid drabbats tidigare av postens ständiga portohöjningar och avskaffande av alla rationella tjänster, som föreningsbrev, B-post, masskorsband, AX och allt annat. Årets portohöjning innebar att kostnaden för att skicka tidskriften med post blev dubbel mot produktionskostnaden. Det var inte rimligt. Vi försöker förhandla om ett avtal med Postnord, som det heter, men de ställer hela tiden nya formaliteter i vägen, som till exempel krav på föreningsprotokoll, som sedan skall utredas för utvärdering av fallet. Tidigare erfarenheter av PostNord inbegriper bland annat det faktum att jag blev utan post i två månader för att någon vikarierande postiljon inte kunde hitta min adress och därför avförde och stämplade mig och min adress som "icke existerande" (2011). Med det nya portot är Fritänkarens fortsatta verksamhet som papperstidning hotad, och som tillfällig nödlösning måste vi krympa dess volym från 20 till 16 sidor, för att komma under 50-gramsstreckets. Detta kompenseras i någon mån av att texten i stället görs tätare. Det finns alltid en väg ut och vidare.

Mobiltelefonen slängde vi slutligen i vägen. Posten kämpar vi med fortfarande.

Apropå Estlands 100-årsdag

av Hain Rebas

Närmast med blixstens hastighet erkände Sveriges samlingsregering sommaren 1940 Sovjetunionens ockupation och inkorporering av republiken Estland. Därpå uppmanade UD Estlands ambassadör i Stockholm, Heinrich Laretei, kanske mer känd som far till pianisten och författaren Käbi Laretei, att överlämna sina ambassadnycklar till Sovjetunionens representant i Stockholm. Laretei vägrade förstås, men situationen blev ju efter hand ohållbar. I stället lämnade han in sina nycklar och ansvaret för hela ambassaden till svenska myndigheter, till UD, som därpå lämnade ut "Estland i Stockholm" till Stalins Sovjetunion.

Detta var inte det första svenska sveket mot allmängiltiga principer före, under och efter det andra världskriget. Väl genomtröskade i media är ju den negativa attityden mot för sitt liv flyende judar från Nazi-Tyskland. Välkänd är också samlingsregeringens passivitet och statsminister Per Albin Hanssons restriktiva uttalande under Finska vinterkriget. Det kritiserades hårt inte bara i Finland och av Finlandsvänner i Sverige, utan även av Sveriges konung, Gustav V. Och självfallet hade de i april 1940 av Nazi-Tyskland ockuperade norrmännen hoppats på betydligt mer stöd och sympati från sin förra unionsbroder Sverige. Men i Stockholm nedlät man sig t.o.m. till att vägra den mot Sveriges gräns flyende norske kungen Hakon VII transitvisum. Däremot tillät man i årtal tyska Wehrmachts s.k. transittrafik genom Sverige och lät sommaren 1941 deras till tänderna beväpnade Engelbrecht-division omgrupperas från Norge genom Sverige till Finland.

Samma konfliktskygga, om inte rent av feiga anda präglade under årtionden utrikesförvaltningens handläggande av Raoul Wallenberg-affären. Vi vet ju fortfarande inte riktigt säkert vad som hände med honom, när och var.

Men ur estnisk synvinkel överskuggas samtliga fadäser av "baltutlämningen". Den redan 1945 av samlingsregeringen beslutade operationen genomfördes först i januari 1946 och blev högdramatisk. Men dessförinnan hade riksdagsval genomförts, och Sverige hade fått en ny rent socialdemokratisk regering. Med stöd av tungt beväpnad polis fick den nu genomföra beslutet. Med blod flytande på Trelleborgs kaj släpades balterna, däribland 7-8 unga estniska tvångsrekryterade, ombord på det sovjetiska fartyget "Beloostrov". Utrikesminister Östen

Undén tog på sig det politiska ansvaret. Efter hand fick vi genom P.O. Enquists "Legionärerna" veta, att Undén, professor i internationell rätt som han ju var, i själva verket ställt sig ganska tveksam till hela operationen.

I hög grad präglade just "baltutlämningen" och utrikesminister Undéns följande uttalanden om Sovjetunionen som en "rättsstat" Sverige-esternas bild av social-demokratiskt ledd förljugen utrikespolitik. (*"Det vore oförsynt att betrakta Sovjetunionen som något annat än en rättsstat."* – Östen Undén, *den officiella socialdemokratiska hållningen i Sverige under hela det kalla kriget, ur en annan artikel.*) Därför emigrerade under det kalla kriget, kring 1950, tusentals Sverige-ester till Kanada och USA. Först under Carl Bildts regering i början av 1990-talet vände tveksamheten mot Palme-regeringens anpassningspolitik mot Sovjetunionen. "Team Bildt", Margareta af Ugglas, Anders Björck och Lars Peter Fredén, gjorde storartade insatser för att återställa de baltiska ländernas självständighet. Sveriges regering bad t.o.m. officiellt om ursäkt för baltutlämningen. Denna positiva hållning fortsatte under Göran Perssons tid som statsminister. Så blev också den största föreläsningssalen i Baltic Defence College i Tartu uppkallad efter Sveriges försvarsminister Björn von Sydow.

Som bekant degenererade därefter det svenska försvaret till att bli "ett särintresse". Samtidigt anslöt sig Sverige till EU:s lika vaga som tandlösa solidaritetsdeklaration. Nu görs sedan en tid alltför klena försök att rusta upp, att ta ett lite större säkerhetsansvar för såväl Sverige som för Östersjöområdet. Oavsett politikernas partitillhörighet blir läsningen av deras alster mestadels beklämmande. Inget parti, ingen är i närheten av att anslå de 2% av BNP som NATO kräver och ÖB antyder, och som det betydligt fattigare Estland sedan länge självklart kämpar med. För Sveriges del skulle det kräva en fördubbling av försvarsutgifterna, och det vågar inget parti ens antyda för väljarna.

"Den som är försatt i skuld, är inte fri", sa en gång statsminister Göran Persson. Så sant. Precis lika bakbunden är den, som inte själv har resurser, styrka, att genomföra sina intentioner, att stå upp för sin demokratiska hållning, att hålla på internationell rätt, oavsett vad som kommer på. Jämför, ovan, Sverige under det andra världskriget.

Därför kommer oavsett valutgång till hösten inte mycket att ändras beträffande Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik – av den mycket enkla anledningen att Sverige varken har egna resurser eller starka förbundna att stödja sig på. Trots deras något kaxigare utlåtelse i försvarsfrågan kommer en eventuell borgerlig regering att vara lika pragmatisk, om så behövs också undfallande och osolidarisk, nämligen för att främja vad den bedömer vara Sveriges primära intressen, i synnerhet när det gäller att hålla ett försvagat Sverige utanför alla beväpnade konflikter. Precis som det var det under andra världskriget.

Vi får erinra oss, att det hösten 1940 inte var några kommunister, utan var det högborgerliga laget på UD, polchefen Staffan Söderblom (son till den världsbekante ärkebiskopen Nathan S), kabinetssekretären Erik Boheman och utrikesminister Christian Günther, som lismade följande till massmördaren Stalins utrikesmonster, ursäktade, -minister Molotov: "De estniska, lettiska och litauiska staterna hava frivilligt anslutit sig till De Socialistiska Sovjetrepublikernas Union... Regeringen har också erkänt de förändringar, som sålunda ägt rum i denna fria statssuccession".

Vid en eventuell skarp kris i östersjöområdet behöver det alltså inte krävas särskilt mycket för att det svaga och ensamstående Sverige än gång måste förfalla till liknande skämmigheter.

Några av problemen med Förintelsen

– om revisionismens uppkomst och propagandismens misstag

Den så kallade Förintelsen kartlades så noggrant som det var möjligt redan strax efter kriget. Om USA, England, Frankrike och hela den demokratiska världen i det närmaste fullständigt svek judarnas sak under naziregimens förföljelser och förtryck, så gjorde det internationella Röda Korset det inte, utan vinnlade sig om att hålla noga koll på vad som försiggick, framför allt genom att ge den hjälp som kunde ges. Därigenom kom Röda Korset genom hjälpsändningar och förnödenhetsbidrag och till och med försörjning att som enda utomstående organisation och makt hålla kontakt med judarna inne i Tyskland genom hela kriget och även inne i koncentrationslägren. Därför kunde även Röda Korset bättre än någon annan efter kriget producera sakliga rapporter grundade på vederhäftiga fakta.

Så här löd deras statistik över förintelsen och dess offer enligt dokument publicerat i Genève av Röda Korsets Internationella Kommitté (ICRC) 1948:

Auschwitz	52,389
Bergen-Belsen	6,507
Buchenwald	20,501
Dachau	17,842
Flossenburg	18,259
Gross Rosen	7,925
Lublin	7,671
Mauthausen	78,824
Majdanek	6,920
Mittelbau	7,463
Natzweiler	4,431
Neuengamme	5,706
Ravensbrück	2,130
Sachsenhausen	5,012
Stutthof	12,303
Theresienstadt	27,604
Verschiedene	4,643
totalt	286,130

Hur kunde då dessa knappt 290,000 bli till sex miljoner? De första allierade som ankom till ett nazistiskt koncentrationsläger för dess befrielse var ryssar i Röda Armén. De filmade och dokumenterade. Denna dokumentering blev sedan grunden för en massiv antitysk propaganda ledd av Stalins propagandaminister Ilja Ehrenburg, vilket föredöme tacksamt fördes vidare och uppförstorades av framför allt Ben Hecht och Billy Wilder i Hollywood. Vänligen notera att alla dessa tre var av judisk börd. Amerikanska journalfilmer under ledning av Billy Wilder uppförstorade Förintelsen till sensationalisering, och Ben Hecht var Hollywoods främsta och skickligaste manusförfattare. Intrycket av deras propagandisering och sensationalisering av Förintelsen blev övermåttan starkt och bestående för hela världen.

Mot Röda Korsets siffror har anförts den kritiken, att Röda Korset bara kunde dokumentera säkra fall, alltså dödsfall som registrerats av tyskarna själva. Emellertid var dessa mycket noggranna med sin registrering och dokumentering av dödsfall i sina koncentrationsläger, precis som Pol Pot-regimen var i Kambodja 35 år senare. De olika statistiska undersökningarna och uppgifterna från Röda Korset, DDR och Sovjetunionen skiljer sig i exakta sifferuppgifter, men i stort sett överensstämmer de. Samtliga överensstämmer om att de flesta dödsfallen var i tyfus men som resultat av undernäring, bristande hygien, kyla och andra omänskliga förhållanden, som givetvis var helt på tyskarnas ansvar. Det saknas även siffror för somliga perioder, främst 1944, där mörkertalet vidtar. Siffrorna anger naturligtvis ett "lägsta möjliga"-resultat, men även andra undersökningar av saken har lett till en ständig krympning av de ursprungliga sex miljonerna. En fransk dokumentär angav till och med summan till nio miljoner 1945, som sedan krymptes till åtta, sedan sju, och omsider etablerades siffran sex. Ett sovjetdokument den 6 maj 1945 som senare presenterades och bekräftades vid Nürnberggrättegångarna angav siffran till fyra miljoner. I Kaliforniens mest lästa judiska tidning 'Heritage' hade summan sjunkit till lägst 1,1 miljoner och högst 1,5 miljoner. Den 22 september 1989 angav Jerusalem Post siffran till 1,6 miljoner. Som protest mot revisionismen och kritik därav angav Jean-Claude Pressac siffran till en miljon. 1993 reviderade han denna siffra till 775-800 tusen, och ett år senare bantade han den ytterligare till 630-710 tusen. Efter Sovjetunionens fall har Röda Korset fått tillgång till hemliga arkiv inte minst från Auschwitz och uppskattat den verkliga siffran till mellan 135 och 140 tusen enbart i Auschwitz tre läger.

Även i själva Auschwitz har den offentliga statistiken på minnesmonumenten bantats ner från fyra miljoner till en och en halv.

Detta skrivs absolut inte i avsikt att försvara, förringa eller bagatellisera Förintelsen utan bara i en strävan efter sanningen.

Naturligtvis är ett enda oskyldigt judiskt offer för Förintelsen ett för mycket och oförlåtligt, men den stora skräckpropagandan om Förintelsen efter kriget blev i själva verket grunden för revisionismen, som överdrev pendelslaget åt andra hållet. Naturligtvis är det

absurt och omöjligt att förneka hela Förintelsen. Den ägde rum, det är omöjligt att förneka dokumentära fakta, man kan inte skaffa sig en mera farlig och obeveklig fiende än sanningen, och detta gjorde tyskarna oförnekligt genom det slutliga blottandet av sina koncentrationsläger, men överdrifter åt något håll kan bara skada och fördunkla sanningen. Röda Korset erkänner själv att det är omöjligt att få fram exakta siffror, men bara lägsta möjliga siffror som statistik är alldeles tillräckligt som bevis för att Förintelsen ändå måste framstå som ett av de värsta brotten mot mänskligheten i mänsklighetens historia.

Några länkar (med andra länkar):

<https://www.quora.com/Theres-an-International-Red-Cross-document-stating-that-the-total-death-toll-across-World-War-2-concentration-camps-was-around-270-000-Is-it-fake>
<http://www.rense.com/general69/dim.htm>
<http://holocaustcontroversies.blogspot.se/2015/10/kollerstrom-and-1948-report-of.html>
http://en.rightpedia.info/w/Auschwitz_statistics

Slutligen ett citat:

"Hitlers största misstag, men det var det som förde honom till makten, var hans ursinniga och oresonliga och fullständigt orealistiska judehat utan rimlig anledning. Judarna är bara människor som alla andra människor med bara en något tyngre historia, som går något längre tillbaka i tiden än Europas. Hur är det er diktare säger? "Har icke en jude ögon? Har icke en jude händer, lemmar, sinnen, tycken och passioner? Lever han icke av samma föda, såras han icke av samma vapen, hemsöks han inte av samma sjukdomar, botas han inte med samma läkemedel, värms han inte och kyles han icke av samma vinter och sommar som en kristen? Om ni sticker oss, blöda vi då icke? Om ni förgiftar oss, dör vi då icke? Om ni förolämpar oss, skulle vi då icke hämnas? Om en jude förolämpar en kristen, var är då den kristna ödmjukheten?" Och så vidare. En jude är icke mer och icke mindre än en mänsklig människa som alla andra, och allt prat om den judiska rasen är nonsens. Inget folk på jorden är så uppblandat med andra folk som judarna, och självaste Heydrich och kanske Führern själv har några droppar judiskt blod i ådrorna som de aldrig blir av med. Ingen är rasren. Det är en illusion och att slå blå dunster i folk om att det skulle kunna existera något sådant. Om jag är blond och blåögd så har jag inte mindre eller färre skurkar i mitt stamträd än någon annan för det. Men ni har all rätt att oroa er över koncentrationslägerfrågan. Det är ett smutsigt företag. Kristallnattens mardrömsfasor försiggick i skamligaste öppenhet så att hela världen kunde se därpå och förfasas. Ändå väljer ni att vända bort blicken och tala om något annat. Inte ens Churchill har någonsin fört våra judeförföljelser på tal, fastän den frågan mer än någon annan skulle kunna utnyttjas mot oss i er propaganda, men ni är inte lika ofina som Goebbels, som predikar vilka lögnar som helst, bara de är effektiva. Ni föredrar att diskret undersöka sanningen."

– Amiral Wilhelm Canaris i ett samtal ur en pjäs från kriget. Han var chef för Tredje Rikets underrättelsetjänst men hjälpte själv judar ur landet via Spanien. Han avrättades 9 april 1945 av Gestapo bara kort innan hans fångläger Flossenburg befriades av amerikanerna.

Abasverus minnen, del 172: Martyrernas röst

"Var det värt det?"

"Jag förstår din fråga. Ja, det var värt det."

"De fjorton åren i fängelse, de tre åren i underjordisk isoleringscell, all tortyren, alla plågorna, alla dina bestående men?"

"Ja, det var värt det."

"Och allt för Jesus?"

"Nej, för tron. För andligheten. För motståndet mot diktaturen och materialismen. För en själs rätt att överleva, fastän omvärlden gör allt för att beröva dig din själ."

"Ändå var du själv kommunist en gång."

"Vem gör inte misstag som ung? Ja, när jag var ung var det motståndet mot den egna regimen som motiverade mig att bli kommunistisk femtekolonnare i mitt hemland, men när kommunismen tog makten och blev diktatur i mitt eget land sade jag adjö till kommunismen."

"Och det fick du fan för."

"I högsta grad."

”Så du såg Jesus bara som ett instrument och medel för dig i ditt personliga motstånd mot diktaturen och den kommunistiska materialismen?”

”Nej, han var min broder. Han delade mitt öde. Han gick i förväg och visade vägen. Hans martyrium kan ges många tolkningar och inte enbart en teologisk, och en av dem är som motstånd mot den romerska diktaturen. Han var ju bara en i en lång rad av profeter som alltid stred mot varje form av övermakt, från Jeremias till Simon Bar Kochba. Även om han var en av de mer betydande och enbart använde sig av fredliga medel kan man inte frånta honom rollen som rebell och revolutionär.”

”Vill du beteckna dig själv som revolutionär?”

”Nej, motsatsen. Jag vill beteckna mig som en motståndsmän mot allt vad mänskliga överdrifter och övergrepp innebär, som kan riskera att förstöra människors liv. Jag är pacifist och som sådan en oförsonlig motståndsmän mot de båda världskrigen och vad som startade dem, nämligen imperialismen och de båda formerna av socialism, nationalsocialismen och sovjetkommunismen. Jag är de eviga värdenas försvarare, som filosofi och kultur, litteratur, konst och poesi. Min bästa vän är ju en poet, och jag vill helst alltid anses som stående poesin nära. Det är människans främsta uttryck för sin rätt till frihet och oberoende. Men framför allt är jag motståndsmän mot allt vad materialism heter och innebär, som bara är till för att trälbinda och begränsa människans andliga möjligheter.”

”Du prövade i princip alla religioner. Du var född jude men övergick till kommunismen, som du avsåg dig när du blev kristen, först anglikan och sedan protestant. Hur ställer du dig då till islam?”

”Islam är den enda religion som direkt förföljer andra religioner. Såsom kommunismen har förföljt kristendomen kommer nu islam att överta rollen som kristendomens värsta förföljare i världen.”

”Förkastar du då din egen ursprungliga religion judendomen?”

”Jag anser att människan växte ifrån den redan genom Jeremias och Jerusalems undergång. Fram till dess var judendomen en expansiv stam- och nationalreligion, men efter Jerusalems fall övergick den till att bli rent teoretisk, och Moselagen förlorade sin vikt. Det säger Jeremias själv, när han menar att lagen skall vara skriven i våra hjärtan och inte i bokstaven. Kristendomen och dess revolt mot den romerska kejsardiktaturen innebär en ny utveckling för monoteismen, som tyvärr urartar när den katolska kyrkan blir maktfullkomlig och politisk. Sedan blir islam ännu värre genom sitt kalifat och sin lagstadgade intolerans mot andra religioner. Men vi kristnas största styrka har alltid legat i det riktiga martyriet. Muslimer som offerar sig i jihad genom självmordsbombning är inga martyrer. De är massmördare och ingenting annat. Den är martyr som förföljs för vad han står för och därför utsätts för våld och övergrepp av andra utan att ha begått något för att förtjäna det, och om de dödar honom eller henne för det måste han eller hon som martyr erkännas som helgon. Man kan inte göra ett större offer i livet än att låta sig dödas för att man står för vad man går för.”

”Kommunismen gick ju under till slut, men det finns fortfarande socialister över hela världen, och även om de vanligen inte har politisk makt, utom i Kina och Nordkorea, har de dock stort inflytande, och de menar sig också stå för vad de går för.”

”Det var inget fel på kommunismen och marxismen så länge den bara var teoretisk och ideell. Det var när den fick politisk makt som den spårade ur och gick i samma fälla som varje diktatur gjort genom hela världshistorien – man glömde Gud för egoismen och offrade det allmänna bästa för egenintresset. Därför kan ingen annan politisk ordning någonsin accepteras utom den demokratiska. En rättsstat kan bara byggas på demokratisk grund. Ingen diktatur kunde någonsin vara en rättsstat.”

”Anser du att Europa och världen har klarat 1900-talets kriser och att det värsta är över nu?”

”Det värsta är aldrig över. Det kommer alltid nya prövningar som är värre, men jag tror vi åtminstone har vuxit ifrån de socialistiska-kommunistiska diktaturerna. Inte ens i Kina lever kommunismen kvar, då det har blivit kapitalistiskt, men genom att det fortfarande är en diktatur är det ingen mänsklig kapitalism den företräder, utan tvärtom använder den sin kapitalism bara som medel till att befästa och framhäva sin diktatur.”

”Vad tror du om framtiden?”

”Jag är ingen optimist, men fastän jag är realist tror jag att den kan bli bättre än 1900-talet. Detta århundrade har sett världshistoriens värsta och mest destruktiva diktaturer, men nästa århundrade möter helt andra utmaningar, som världens nationer måste ena sig för att kunna möta. Det är framför allt miljö- och klimatkrisen. Om inte mänskligheten tar sitt förnuft till fånga kan hela mänskligheten, eller större delen därav, bli offer och martyrer för

sin egen dumhet och inkompetens. Som väl är kommer jag inte att få leva för att få se läget försämrats.”

”Ändå tror du att vi kan klara det?”

”Absolut. Om bara viljan finns kan människan klara vilka utmaningar som helst och överleva vad som helst. Det har hon trots allt alltid gjort hittills.”

”Tack, Nicolai Ionescu. Jag är glad att vi äntligen fick talas vid.”

”Jag hoppas det kommer fler tillfällen.”

Richard Wurmbrand var 91 år när han avled 2001. Han hade då kämpat i 53 år för världens kristna martyrer och 14 år av dem som omänskligt behandlad och isolerad i fångelser, men han gav aldrig upp, reste sig alltid upp från varje fall, arrestering och fångenskap och kämpade vidare. Martyrernas röst kommer aldrig att upphöra att genljuda kanske högre än alla andra röster över hela världen, så länge deras martyrier fortsätter. Och fastän kristendomen är världens största religion är den samtidigt än idag den mest förföljda i världen, även om kommunister och socialister inte längre förföljer den utan den nästan enbart förföljs av muslimer.

Ur Richard Wurmbrands (Nicolai Ionescu) fångenskaps historia (från Wikipedia):

”Han tillbringade tre år i isoleringscell tolv fot under jorden utan ljus eller fönster och utan ljud, då vakterna gick med filtskor. Han berättade senare att han bevarade sin mentala hälsa med att sova på dagarna och tillbringa nätterna med att träna sinnet och själen med att varje natt komponera och framföra en predikan. Genom sitt fenomenala minne kunde han senare erinra sig 350 av dessa, av vilka han medtog ett urval i sin bok ”Med Gud i isoleringscell”, som publicerades 1969. Under en del av denna tid lyckades han kommunicera med andra fångar genom Morse-knackningar i väggen. På detta sätt kunde han fortsätta utgöra ”solsken” för medfångar hellre än att förmäta i bristen på ljus.

Efter åtta och ett halvt år befriades han ur sitt första fängelse med en varning att inte predika, medan han ändå återupptog sin underjordiska kyrkliga verksamhet. Han arresterades därför på nytt 1959 och dömdes till 25 års fängelse. Under denna fängelsetid blev han misshandlad och torterad. Fysisk tortyr inbegrep lemlästning, brännskador och inlåsning i frysbox. Hans kropp bar vittne om den fysiska tortyren för resten av hans liv. Han kunde senare berätta att han bland annat piskades under fotsulorna så att skinnet flagades av för att sedan följande dag piskas på nytt under fotsulorna intill bara benet. Han sade att det inte fanns ord som kunde beskriva den smärtan.

Under sin första fängelsetid kunde hans anhängare inte få några upplysningar om honom. Senare fick de veta att man hade använt ett falskt namn för honom i fångrullorna just för att ingen skulle kunna spåra honom. Hemliga poliser besökte hans hustru och utgav sig för att vara befriade fångar. De hävdade att de varit med om Richards begravning i fängelset. Under hans andra fångenskap meddelades hon en officiell kommuniké om hans död, vilken hon vägrade fatta tro till. Hon hade själv blivit arresterad 1950 två år efter maken och uttjänat tre års straffarbete. Deras enda son Mihai relegerades från tre fakulteter vid universitetet för att hans far var en politisk fånge...”

En idealisk begravning

Holger Freiwalds var mildt sagt vänsäll. Den vackra Hagakyrkan var så gott som fullsatt, och förrättningen kunde inte ha varit mera välkomponerad och vältalig. Peter Bratthammar var officiant med den äran som alltid, och han förmedlade Holgers liv och gärning och personlighet med full rättvisa, med bland annat en mycket intressant travesti på den 23-e psalmen omsatt till sjöförhållanden (’Herren är min lots’), då Holger även var en stor seglarentusiast som bland annat korsade Atlanten. Efteråt inbjöds alla villiga deltagare till en lång minnesstund på Valand med förfriskningar till att börja med och sedan mat med öl, vin och kaffe med tårta. Vi var ungefär hundra gäster, och allt hade Holger själv planerat in i minsta detalj tillsammans med sin lika vackra hustru. Kören var en viktig komponent, i kyrkan var vi en trippelkvartett och vid minnesstunden en dubbelkvartett. Snaps ingick i bjudningen, och måltidskalaset öppnades med att Elisabeth efter sitt stora välkomsttal ledde sången i ”Helan går”.

Att allt detta genomfördes med sådan förträfflig smak och stil lyckades nästan helt befria situationen från dess tragik. Holger var bara 64 år och dog alldeles för tidigt, och därtill, som jag sade till Elisabeth, utmärktes han av att ha alla goda egenskaper och inga dåliga. Ingen kunde annat än bara tycka om honom, och därtill hade han ett alldeles ovanligt trevligt utseende, nästan som om han såg för bra ut för att få lov att bli gammal. På grund av den goda regin blev stämningen så positiv, att en begravning inte kunde ha genomförts bättre eller mera smärtfritt. Det var inte sorgligt alls när summeringen var klar utan enbart positivt.

Det var inte konstigt därför att hela tillställningen tog sex timmar. Vinet och den goda stämningen tog aldrig slut, och efteråt var det bara att fortsätta bygga vidare på det positiva exemplet. Hans motto mot slutet var, att ”Rätt levt är livet långt nog”, och bättre än så kan man väl inte leva, än att eftersträva att alltid göra vad som är rätt. Holger hade rätt till 100 procent.

Om Mendelssohns stora körverk

Hans fem stora vokala verk är resultatet av hans högsta ambitioner. Det femte blev aldrig fullbordat och kvarstår bara som ett fragment, oratoriet "Christus", men det föregås av de två väldiga oratorierna "Paulus" och "Elias", det senare fullbordat 1846, uruppfört 1847 i Birmingham som kronan på hans livsverk och första gången uppfört på tyska 1848 efter hans död. De två andra stora vokala verken är den väldiga körsymfonin "Lobgesang" i tolv satser (beskriven i förra numret) samt hans musikaliska dramatisering av Goethes *Die erste Walpurgisnacht*, som kanske är hans intressantaste vokalverk. Det är för full orkester, kör och solister och genomgående dramatiskt till karaktären. Liksom Brahms *Rinaldo* bär vittne om hur Brahms kunde ha skrivit opera, visar *Die erste Walpurgisnacht* att Mendelssohn mycket väl även han hade kunnat skriva operor.

Emellertid lade han ner sina största ansträngningar på oratoriet, och hans sista fullbordade oratorium "Elias" intar en unik ställning i musikhistorien som det sista stora oratoriet som senare aldrig har överträffats – det betecknar på sitt sätt en slutpunkt för musikhistoriens vackraste kapitel.

Det är ju Händel som skapar oratoriet som form, ursprungligen *opera concertante* vanligen med bibliskt eller annat sakralt motiv, med full kör, stor orkester och minst fyra solister. "Messias" är det bästa och största exemplet på oratoriet i dess högsta glans. Även Haydn skrev två gedigna oratorier i Händels efterföljd, "Skapelsen" och "Årstiderna", Mozart och Schubert hann aldrig med något, men både Beethoven och Schumann åstadkom ett var, Beethoven om Kristus på Oljeberget, och Schumann på ett mera romantiskt ämne ur en exotisk episk dikt av Lord Byrons kollega Thomas Moore.

Mendelssohns "Elias" anknyter dock direkt till Händel. 1829 hade han pånyttfött Bachs Matteuspassion efter en hundraårig törnrosasömn, och därefter satte han även upp Händeloperatorier, främst "Messias" och "Israel i Egypten", Händels eget favoritoratorium och hans största köroratorium. Händel övergick till oratorier efter att ha övergett operan, – och är då oratoriet överlägset operan som musikalisk form? Fördelen med ett oratorium är att det inte behöver kulisser, scenografi, kostymer och teatraliska åtbörder utan kan framföras helt naket då all dramatik ligger i musiken. Man kan därmed hävda att oratoriet är mera koncentrerat musikaliskt än operan, som kräver en massa tillbehör, regi och rekvisita, alltså mängder av tillägg som inte alls är musikaliska.

"Elias" betecknar höjdpunkten och triumfen i Mendelssohns karriär. Han skrev det parallellt på tyska och engelska och arbetade på båda versionerna samtidigt, och fastän verket framfördes i Birmingham i augusti 1846 och väckte idel lovord hos alla kritiker var han inte nöjd utan redigerade om det, varpå det framfördes i sin slutgiltiga version inför drottning Viktoria och prins Albert i april 1847. Dess dramatiska höjdpunkt är väl duellen mellan profeten Elias och Baals präster, när det gäller att få deras respektive gud att tulla på ett brännoffer uppe på berget Karmel. Elias hånar Baals präster, som gör vad som helst för att blidka sin gud Baal och få honom att reagera, som att yla och skrika och sarga sig själva, medan Elias aldrig upphör att uppmuntra dem med glada tillrop och uppmaningar, att "Ropa högre! Skrik högre, så att er gud kanske vaknar!" Elias driver hejdlöst med Baalsprästerna, och Mendelssohn frossar i att stegra den absurda komedin med både Baalskörer och den egna kören, och naturligtvis lyckas Elias till slut få fyr på sin egen guds bål – hur det gick till berättar inte Bibeln.

Inte ens en månad senare avled hans syster Fanny i ett plötsligt slaganfall, vilket var en katastrof för kompositören och han aldrig kom över – han brukade beteckna systemen, som själv komponerade, som mera begåvad än han själv.

Fastän Mendelssohn var av judisk börd är all hans religiösa musik utpräglat protestantisk i Bachs anda. Det är samma sorts stabila och oomkullrunneliga tro och förtröstan som lyser i Reformationssymfonin, *Lobgesang* och oratorierna som besjälar Bachs hela liv, men efter systemens död slocknar detta plötsligt. Det är som om han plötsligt hade tappat sugen och inte såg någon mening med att fortsätta. *Christus*-oratoriet avstannade helt som inte mer än ett fragment, och ett halvår efter systemen avlider han själv i samma plötsliga slaganfall som hon. Det är lätt att skylla på att det gick i familjen, båda deras föräldrar och hans farfar Moses Mendelssohn hade avlidit på samma sätt, och Felix hade under hela sitt liv passionerat ägnat sig åt överansträngning, men när strängen slutligen brast är det oundvikligt att sätta det i samband med systemens död, som i ett slags solidaritet med hennes öde, – liksom även Vincenzo Bellini, den mest romantiska av alla kompositörer, inte mera kunde leva efter sin älskade Maddalena Fumarolis död.

Hennes familj hade ratat Bellini för att han var musiker, hon dog den 24 september 1834, hans vänner hemlighöll nyheten för honom så länge det gick, när det inte gick längre blev han sjuk och tillfrisknade aldrig, för att avlida på hennes egen dödsdag ett år efter henne vid bara 33 år.

Det är ett känt faktum att man kan dö av sorg, och många fler har gjort det än man vet om. På samma sätt dog även Brahms blott ett halvår efter Clara Schumanns bortgång, som ändå var 14 år äldre.

Dock hann Mendelssohn mer än väl sätta sin prägel på musikhistorien för alla tider och främst genom sina insatser för Bachs återuppväckelse och fortsättningen av oratorietraditionen, framför allt i England. Den engelska musiken efter Mendelssohn är otänkbar utan "Elias", och i Ralph Vaughan Williams stora körsymfoni "A Sea Symphony" lyser inflytandet från Mendelssohn igenom överallt, liksom även i Edward Elgars enda oratorium, den katolska "Gerontius dröm". Den så kallade viktorianska musiken är egentligen det tydligaste fotavtrycket av Mendelssohns inflytande i England.

Vad är det då för fel på Mendelssohn? Vad väckte Wagners livslånga avund och missunnsamhet, så att han till och med förtalade den avlidne Mendelssohn och förolämpade hans minne inför Schumann? Hur kunde någon inte tycka om Mendelssohn och uppskatta hans ovärderliga insatser för musikhistorien? – Felet med honom kan sägas vara just det, att det inte är något fel på honom. Han är för perfekt, för oantastlig, för ren och dygdig, liksom Händel var han aldrig med om någon skandal och knappast ens någon kontrovers, hans musik är för kliniskt ren och formellt perfekt för att någon någonsin skall kunna finna det minsta fel på den någonstans, han är helt enkelt för bra för att vara sann; men måste han då dö alltför tidigt för den sakens skull? Och han är inte ensam om detta. Raden för att inte säga mängden av för tidigt avlidna gudabenådade kompositörer är oändlig och överväldigande i sin tragik – Schubert, Schumann, Chopin, Weber, Mozart, Pergolesi, Stradella, Bizet, för att bara nämna några, och märk väl – samtliga de banbrytande förromantikerna utom Berlioz.

Var då deras musik för vacker för att få kunna fortsätta? Detta kan man utan tvekan säga om Mozart, Schubert och Mendelssohn. Hur ofta har man inte fått höra det i andra sammanhang – han är alldeles för vacker, hans konst är alldeles för vacker, den musiken är alldeles för vacker, det där huset är alldeles för vackert och otidsenligt för att få stå kvar, det måste rivas bara därför, det där språket är alldeles för vackert, så vackert kan man inte skriva längre, och så vidare, som om skönhet var något straffbart och förbjudet. Tyvärr har just det varit tendensen under hela 1900-talet.

Robert Schumanns opera "Genoveva"

Han började planera sin opera redan 1842 och tvekade mellan olika ämnen, bland andra även Lohengrin och Nibelungens ring, men fastnade till slut för legenden om Genoveva, (på franska Geneviève,) vars make riddar Siegfried var involverad i Karl Martells försvarskrig mot araberna i Frankrike på 700-talet. När riddar Siegfried måste ge sig ut i kriget anbefallde han sin hustru Genoveva i sin tjänare Golos vård, som inte visade sig vara fullt pålitlig. Han försökte helt enkelt gilja till och förföra den vackra riddarfrun, och när hon gjorde motstånd och vägrade samarbeta iscensatte Golo som hämnd en intrig, så att det skulle se ut som om Genoveva begått äktenskapsbrott, Potifars hustru i omvänd ordning, genom att smugla in en annan ädling Drago i hennes sängkammare och slå larm, så att denne stackare blev tagen på bar gärning och helt sonika slaktad. När nyheten nådde riddar Siegfried befallde han Golo att vid tillfälle ta livet av Genoveva som straff för hennes otrohet.

Detta är intrigen i operan, som skrevs av Robert Schumann själv i samarbete med Robert Reinck i bearbetning av ett drama av Christian Friedrich Hebbel och Johann Ludwig Tieck. På vägen till detta drama hade Robert Schumann gått igenom alla Goethes dramatiska texter samt alla verk som ligger till grunden för Wagners alla operor, medan han då fastnade för detta mera realistiska drama.

Emellertid förekommer det övernaturligheter även här. Den dramatiska höjdpunkten i operan är i den tredje akten (av fyra), när Genovevas väninna Margaretha visar den sårade krigaren Siegfried en magisk spegel, som återger scenen med det fingerade äktenskapsbrottet. Ursinnig över att ha fått veta sanningen slår riddaren sönder spegeln, varpå den mördade Drago stiger fram ur den och manar Margaretha att berätta hela sanningen om hon inte vill brännas på bål.

Annars är operan föga dramatisk, och man får aldrig veta hur det sedan går för den stackars älskogssjuka Golo för hans farliga upptåg. Operan gjorde aldrig någon succé, den lades ner efter tre föreställningar, och när man tar del av den måste man förstå att en publik inte kan ha begripit mycket av den komplicerade handlingen med väldigt mycket prat och intriger, trängsel på scenen och nästan ingen action alls – sängkammerscenen med mordet på Drago är operans enda dödsfall. Emellertid är musiken lysande hela vägen och mycket intressantare än till exempel Wagners Lohengrin, som kom till vid samma tid (1850).

Wagner var den första som ratade och skrotade Genoveva utan att höra musiken bara efter läsningen av librettot. Emellertid kan man i efterhand upptäcka att Wagner lånade mycket ur Genoveva. Även Schumann lärde mycket av Wagner i dennes operateknik, liksom Wagners operor flyter allt samman i ett flöde utan recitativ och poängterade arior, som utmärker italienska operor, vilket gör denna operamusik till en oändlig fascinerande labyrinth av musikaliska innovationer. Musiken lever hela vägen, det förekommer inga transportsträckor (som alltid hos Wagner), och dialogen är tät utan upprepningar. Operan hade dock vunnit mycket på att låta kören framträda mera, då den är mycket effektiv när den gör det, vilket dock är sparsamt.

Musiken påminner mest om Weber med mycket folkloristiska inslag, pastorala stämningar och varm melodik och är därför mera njutbar och idyllisk än pompös och dramatisk. Den gör sig inte till utan är äkta hela vägen. Vid framförande *concertante* har den fått stående ovationer.

Schumann är mera av en melodiker än Mendelssohn, som mera briljerar i orkesterklang och kontrapunkt, men om "Genoveva" inte är något dramatiskt operatrumfäss så kan man dock nästan kalla Schumanns "Scener ur Faust" för detta. Många tonsatte "Faust", det finns ett antal Faustoperor, Faustusymfonier och Faustuvertyrer, alla är lyckade utan undantag, som om det var omöjligt att misslyckas musikaliskt med detta dramatiska ämne, men Schumanns scener i urval hör till de allra bästa, främst genom sin innerliga och imponerande final med körer och solister. Här kan man säga att han kompenserar sig för de eventuella dramatiska bristerna i "Genoveva".

Hur kunde då denna musikaliska och litterära universalbegåvning med sina fantastiska körverk, symfonier, opera och oratorium, världens grannaste pianomusik och storartade insatser litterärt för musikens främjande, råka så illa ut att han tog så fullständigt slut mentalt, att han måste tillbringa sina sista två år på mentalsjukhus och bara ville dö efter ett misslyckat självmordsförsök? Detta mysterium har forskningen brottats med ända sedan dess utan att kunna lösa det. En teori nyligen har dock föreslagit, att det kan ha varit något så enkelt, som brist på mineraler, främst magnesium. Man visste ingenting om bristsjukdomar på den tiden och framför allt inte hur de kunde påverka psyket. Schumann och Mendelssohn hade båda det gemensamt, att de aldrig sparade på sig själva.

Faustgåtan

Egentligen är Goethes Faust inte så märkvärdigt, i synnerhet inte när man beaktar att han stal hela dramat från en annan. Han fick ambitionen att skriva dramat som ung när han såg det framföras i en dockteater. Denna dockteaterföreställning gjorde ett sådant intryck på honom att han sedan arbetade på sitt Faustdrama under hela resten av sitt liv.

Goethes berömmelse vilar främst på hans ungdomsroman "Den unge Werthers lidanden" som han skrev helt ung i tjugooårsåldern som terapi för en olycklig kärleksupplevelse – han kunde inte få den han älskade, som gifte sig med en annan, och därför begår den arme Werther självmord, han skjuter sig; och romanen gjorde ett sådant intryck på hela Europa att den utlöste en självmordsepidemi – unga män klädde ut sig som Werther och sköt sig, och deras antal lär ha varit omkring 2000. Efter det blev Goethe betydligt försiktigare i vad han skrev och lät i stället Schiller ta över scenen, och det är egentligen bara Wertherromanen och Faust som Goethe är känd för idag, medan huvuderkännandet för hans betydande litterära storhet nästan helt vilar på hans lyrik – som poet var han ledare för hela sin poetiska samtid, och poesikonsten har väl aldrig nått högre internationell status än under hans tid.

Pjäsen som Goethe apade, övertog och gjorde om var "Doktor Faustus" av Christopher Marlowe. Som original är den i vissa avseenden intressantare än Goethes version. Hos Goethe belönas Faust för alla sina brott med paradiset, men hos Marlowe störtas han obevekligt ner i helvetet – det är en metafysisk, ockult och teologisk tragedi. Det är egentligen den enda

religiösa produktionen i hela den elisabetanska Shakespeareskolan, och Marlowe fick stipendium av ärkebiskopen i Canterbury för att studera teologi i Cambridge, då han var ett så lysande studentämne, men i Cambridge förfördes han av Sir Walter Raleigh och *the school of night* och föll för teatern, och så gick det som det gick.

”Doktor Faustus” sätts framför allt i samband med John Dee, drottning Elisabeths astrolog, rådgivare och ockulta orakel, som hon rådfrågade i allt, och som blev något av en förgrundsgestalt för hela det elisabetanska litterära fritänkarkotteriet. Han förföljdes aldrig och levde till en för den tiden mycket hög ålder, och ”Doktor Faustus” är det litterära verk som mest röjer hans inflytande.

Christopher Marlowe är den egentliga skaparen av det elisabetanska dramat främst genom ”Tamburlaine the Great” i två omfattande delar, som även introducerar *the theatre of cruelty* – vid ett tillfälle förolyckades en medlem av publiken under en föreställning då någon i dramat sköt fel. Andra grymma tragedier i dess efterföljd blev ”Juden på Malta”, där huvudpersonen till slut kokas levande, ”Massakern i Paris” om Bartolomeinatten i Paris där 6000 protestanter mördades, och ”Edvard II”, hans mest lysande pjäs, där den kungliga huvudpersonen mördas genom att penetreras bakvägen med en glödgad eldgaffel – så gick det även till i verkligheten.

Marlowe tjänstgjorde även som hemlig agent vid Sir Francis Walsinghams underrättelsetjänst, därför var han väl informerad om hugenotternas läge i Paris – pjäsen bär autentisk prägel. Som politisk agent skaffade han sig även fiender, och i maj 1593 angavs han inför drottningens högsta råd för ateism, homosexualitet och allt det värsta man kunde anges för på den tiden, en angivelse som måste medföra hängning, som hans vän och skolkamrat John Penry råkade ut för i samma månad för sin predikan mot biskoparnas överväld. Om Marlowe ville klara sig måste han försvinna, varför han troligen gjorde just det under sken av ett krogbråk utan vittnen, varvid han officiellt förklarades död, medan alla omständigheter kring detta dödsfall omgavs av en ogenomtränglig skumhet av mystik. Puritanerna, som sedermera blev den elisabetanska teaterns undergång, jublade dock skadeglatt över att han fått sina gärningar lön – de köpte utan vidare konceptet, så de fienderna slapp han.

Utom Sir Walter Raleigh hade han även andra vänner så högt man kunde komma på den tiden i drottningens omedelbara närhet, till exempel Walsinghams, och underrättelsetjänsten övertogs sedan av bröderna Bacon.

Detta ger en liten skiss av förgrunden till Shakespearemysteriet. William Shakespeare själv hade ingen utbildning, de autentiska dokument som bevisar hans verksamhet som affärsman är uteslutande intetsägande affärsdokument, som ensidigt vittnar om att hans enda intresse var pengar – han dog som en av Englands förmögna män, och en del av förmögenheten hade han gjort på att hamstra malt under nödtider när det var förbjudet att undanhålla denna bristvara – han skaffade sig hemligen lokalt monopol på det. Samtliga i hans familj var analfabeter, och han efterlämnade inte en enda bok.

Earlen av Oxford hörde till en tidigare generation, var kusin med Francis Bacon och en av drottning Elisabeths favoriter, skrev egna pjäser och hade ett eget teatersällskap och är definitivt en av förgrundsgestalterna till det elisabetanska dramat. Hans svärson var den sjätte earlen av Derby, William Stanley, som också skrev pjäser och hade ett eget teatersällskap och som många högt stående akademiska auktoriteter, främst i Frankrike, menar att måste ha varit den verkliga Shakespearediktaren. Han var katolik och kan ha varit Marlowes beskyddare då hans bror, lord Strange, alias Ferdinando Stanley, producerat Marlowes pjäser men blev giftmördad 1594. Troligen framfördes ”En midsommarnattsdröm” första gången vid William Stanleys bröllop 1595 med earlen av Oxfords dotter. Omedelbart efter William Stanleys död 81 år gammal 1642 stängde puritanerna alla teatrar i England.

Pusslet är stort, och dessa var bara några pusselbitar. De flesta har Fritänkaren presenterat redan tidigare ett antal gånger, men det finns alltid nya läsare.

Stalins fula gubbar i slagsmål – och andra filmer

Om ”Stalins död” ska vara en komedi så är den inte rolig. Den är närmast grotesk in absurdum, men dess värre är den antagligen fullständigt sann och hade inte kunnat göras sannare om den gjorts realistisk. Den är ämnad att utgöra en karikatyr över makten och dess väsen och manövrer, och vad som mer än något annat gör alla dessa Kremlgubbar i ledande positioner i en supermakt löjliga är att de alla talar cockney – alla utom en, den enda seriösa

personen i hela filmen, som introducerar den och avslutar den och inleder hela händelseförloppet – den ryska pianisten, som också är filmens enda ryss bland skådespelarna. Därtill är hon vacker, och det är mycket hennes väsen och vad hon representerar som räddar filmen, nämligen musiken, som är genomgående ypperlig och välvald alltigenom. En av skådespelarna är Michael Palin från Monty Python, vilket bara det säger något om filmens karaktär, och av de manliga skådespelarna är han den bästa. Den som spelar Khrusjtjov är påfallande lik Putin – kanske med avsikt. Putin tyckte inte heller att filmen var rolig och förbjöd den i Ryssland, och när en biografägare ändå vågade visa den blev han ställd inför rätta – Putin tål tydligen inte skämt, och rolig har han aldrig varit själv, i motsats till Jeltsin. Detta understryker hur aktuell filmen är – fastän den skildrar händelser för 65 år sedan. Putin har ju försökt återupprätta Stalin, och att då ställas inför en film som visar den lille Stalin hur han verkligen var och dessutom talande cockney med alla hans gangsterkolleger avskalade på alla sina officiella glador och framstående som groteska och hänsynslösa opportunisterna, som egentligen alla politiker är, var väl för mycket för den lika småväxte Putin.

Om ”Stalins död” är en ganska avskräckande fars som nästan bara kan ge avsmak, så är i stället ”Phantom Thread” med Daniel Day Lewis en ovanligt vacker film. Den handlar om den konstnärliga kreativiteten och dess yttersta känslighet. Lewis spelar en skräddare åt societeten som varit unkarl hela livet och ämnar förbli det, tills han upptäcker en vanlig enkel servitris på en servering som passar som modell. Hon blir engagerad, och deras samarbete firar triumfer, tills hon börjar överta hans liv. Då reagerar han och gör motstånd, vilket leder till diskutabla konsekvenser genom manövrer som kan verka anstötliga.

Men filmens mycket höga konstnärliga kvalitet håller alltigenom, och framför allt är musiken enastående utsökt. Det är sällan man får se en så vacker film, och den utgör en värdig avslutning på Daniel Day Lewis' enbart välförtjänt framgångsrika karriär.

Några andra viktiga och märkliga filmer

När jag såg ”Keeper of the Flame” för något dussin år sedan gjorde den ett formidabelt djupt intryck, jag önskade alltid se om den, och när nu tillfället gavs förvånades jag av att den gjorde ett helt annat intryck, som en helt annan film. Denna historia har flera bottnar, och de går djupt, i synnerhet när man ser den mot bakgrunden av den tidens värld då den gjordes 1942-43 i krigets djupaste kris och skugga.

Dess intressantaste dramaturgiska grepp är att man aldrig får se huvudpersonen, den enda man som hela filmen handlar om. Filmen inleds med att man ser bilen som han kör i oväder med storm och blixtrar och hur den kraschar med besked ner i en klyfta då bron inte fungerar. Den enda bild man någonsin får se av honom är ett stort monumentalt porträtt av en bister äldre man som hänger i Katharine Hepburns salong, som är hans änka. Filmen får med porträttet gång på gång vilket understryker den frånvarande mannens dominans över hela filmen.

Spencer Tracy är journalisten som kommer till stället för att skriva hans ärorika historia. Han är nämligen något av en legend och nationalhjärte, och Spencer Tracy, som tagit en paus från krigseländet i Europa, upprepar gång på gång hur mycket hjälten betytt för honom som föregångsexempel och som försvarare av alla mänsklighetens högsta ideal, främst värdighet och mänskliga rättigheter. Han är helt enkelt en etablerad och oantastlig ikon. I sin historia om honom vill Spencer Tracy just framhäva hans betydelse för nationen och världen som ideal.

Änkan och den förolyckades medarbetare ställer beredvilligt upp med att understödja projektet och hjälper honom med allt dokumentär material han kan behöva, men Spencer Tracy är inte nöjd. Något fattas. Han finner inte hela sanningen. I sin journalistiska enträgna påträngdhet kommer det nästan till en brytning med Katharine, i synnerhet när han på eget bevåg söker upp den avlidnes moder, som påstår att hennes son blev mördad och att hans livs enda misstag var att gifta sig. Hon vill avslöja mera, men Katharine kommer dit och stör och avbryter dem, och Spencer Tracy måste avfärda modern som dement. Men där börjar dramat. Vad har Katharine att dölja för honom om sin make?

Småningom framkommer det att den avlidne hade ett helt annat liv för sig än det officiella och erkända. I själva verket hade han globala politiska ambitioner och hade organiserat underjordiska ungdomsrörelser över hela landet, som när som helst var redo att hörsamma

hans kallelse och lyda honom när han kallade till aktion. Han hade infiltrerat många av landets viktigaste institutioner, ämbetsverk och myndigheter med sina anhängare, som när som helst var redo att slå till och ta över makten. Fascism och nazism knappast ens nämns i filmen, men det är det den handlar om – den amerikanska fascismen, som var mycket utbredd och välorganiserad och i direkt förbund med fascismen och nazismen. Den avlidne var inte alls något nationellt föregångsexempel för hela världen utan en subversiv landsförrädare vars yttersta strävan var att etablera sig själv som USA:s diktator och sedan ta makten över världen.

Filmen är en smygande otäck demaskering av fascismens natur och hur den arbetar genom infiltrering, dubbla budskap, överlagt metodiskt bedrägeri, konsekvent falskspel och omänsklig hänsynslöshet – den store mannen var beredd att när som helst offra vem som helst av sina närmaste medarbetare om de sviktade det allra minsta eller om han inte längre hade användning för dem, ungefär som Trump gör idag. Ju mera pengar, desto mindre samvete.

George Cukor gjorde filmen bara några år efter den glittrande komedin ”The Philadelphia Story” med Katharine Hepburn lika vacker och strålande där som här. Hon och Spencer Tracy kom att göra ett antal filmer tillsammans, och de utgjorde troligen det stabilaste bestående paret i Hollywood.

1998 gjorde Rüdiger Sünne dokumentärfilmen ”Schwarze Sonne” om Tredje Rikets ockultism och ideologi och männen som frambringade denna kult. Vid första påseendet kan filmen verka som nazistisk propaganda, men den är i själva verket motsatsen. Den är konsekvent ytterst saklig och behärskad nästan intill övertydlighet – ingenting kan missförstås. Till en början är den angenäm och fängslande i sin dokumentära exposé över den europeiska urhistorien med kelterna och Helena Blavatskys forskningsresor i Asien, som utmynnade i grundandet av teosofin 1875 med hennes mycket spekulativa böcker om den ariska rasens urhem och upprinnelse. Gradvis blir tonen i filmen mera allvarlig och sträng, när den når fram till Hitler och de andra i det gänget. Den helt enkelt obducerar hela det Tredje Rikets anda och väsen och kommer med svar på många frågor samtidigt som den ställer nya som inte kan besvaras. Huvudfrågan är väl hur ett helt folk och sådana massor så kunde entusiasmeras och berusas till förryckthet av en sådan vansinnig och omänsklig ideologi? Hur kunde ett helt folk, ett av Europas största, så lätt låta sig luras?

Filmen är en sträng uppgörelse med nazismens förljugenhet, dess ledares och ideologers mytomani och kultens omänsklighet. Efter en sådan film är det svårt att sätta tilltro till någon politisk ledare över huvud taget, när man har fått se vilken obotlig skada de kan åstadkomma. Och det gäller inte bara politiska ledare. Var inte även Muhammed en sådan? Var inte Robespierre en samma andas barn? Är inte varje demagog en folkförledare? Redan Goethe varnade för nationalismens berusning, och Stefan Zweigs hela liv var en kamp för kosmopolitisk samverkan och internationell förståelse, medan Hitlers kamp från början var hopplöst självdestruktiv och dödfödd.

”Vi är inte ensamma” från 1938 med Paul Muni i huvudrollen som småstadsläkaren som i ren troskyldighet råkar extremt illa ut för samhällliga orättvisor är den brittiska motsvarigheten till Hans Falladas ”Hur skall det gå för Pinnebergs?” (*”Was nun, kleiner Mann?”*), den ytterst upprörande romanen om hur små enkla och fullständigt hederliga människor blir offer för ett samhälle som sparat ur till omänsklighet. ”Vi är inte ensamma” skrevs av James Hilton och är hans mycket och enda upprörande roman, dess handling sammanfaller med det första världskrigets utbrott, läkaren får som patient en ung utländsk dansös som råkar ut för ett armbrott, och när hon överges av sin balettrupp försöker hon begå självmord. Paul Muni räddar henne, och det visar sig att hon har utomordentligt god hand med barn. Då han och hans fru behöver en barnflicka åt deras underbara lille son anställer de henne, och även frun välkomnar henne varmt i deras hem, till en början. Men när det visar sig att guvernanten får bättre kontakt med sonen än modern själv känner hon sig åsidosatt och avskedar den unga österrikiska barnflickan. Där börjar problemen.

Vad som sedan följer är en sällsam ödets grymhet genom tillfälligheter, som leder till ett ständigt förvärrande av tragedin. När kriget bryter ut blir österrikiskan automatiskt en landsfiende (precis som Stefan Zweig i England vid det andra världskrigets utbrott), den lokala befolkningen drar sig inte för att lyncha oskyldiga lokala tyskar, och så skenar orättvisorna iväg.

Det är kanske Paul Munis bästa roll, fastän han gjorde många fantastiska roller. Det enda han kan göra för att skydda sig är att hålla fast vid sitt arbete och sin läkareetik, han är inte

särskilt fiffig utan i stället snarare för god för att det skall vara bra för honom, och lika betagande i sitt rollspel är flickan (Jane Bryan) i sin innerliga oskuld. Den stora rättegångsscenen är ett skakande drama i sig. Detta är en film och historia som alltid kommer att förbli aktuell, den bedömdes av många kritiker 1938 som det årets bästa film, den går djupare in i det mänskliga än "Adjö mr Chips", som gjordes året därpå, om dock karaktären är besläktad. Skillnaden är att läraren Chips blir hyllad, medan den lika ädle doktorn här blir dragen inför rätta för sin godhet. Titeln "Vi är inte ensamma" alluderar på läkarens stilla reflektion inför den lokala mobbningen, att några individuella lokala martyrer minsann inte är ensamma när samtidigt hundratusentals lika oskyldiga blir massakrerade för ingenting på slagfälten.

Några milstenar, mars 2018

- 1 Ron Howard 65 år.
- 3 100 år sedan Ryssland drog sig ur det första världskriget (freden i Brest-Litovsk).
80-årsminnet av Arthur Koestler.
- 4 70-årsminnet av Elsa Brändström.
- 5 65 år sedan Stalin och Prokofiev dog.
- 8 Lynn Redgrave 75 år.
- 9 Mickey Spillane 100 år.
- 13 80 år sedan Anschluss.
- 14 Michael Caine 85 år.
Quincy Jones 85 år.
Rita Tushingham 75 år.
- 16 Maxim Gorkij 150 år.
50-årsminnet av Gunnar Ekelöf.
- 17 Rudolf Nurejev skulle ha fyllt 80.
Mercedes McCambridge 100 år.
40 år sedan Amoco Cadiz-katastrofen, oljetankerhaveriet i Normandie.
- 18 Wilfred Owen 125 år.
- 20 50-årsminnet av Carl Th. Dreyer
- 24 Litauen firar 100 år av självständighet.
- 25 100 år sedan Claude Debussy avled.
- 27 50 år sedan Jurij Gagarin omkom.
- 29 Pearl Bailey 100 år.
- 30 70 år sedan mordet på Mahatma Gandhi.
- 31 Thijs van Leer 70 år.

Trivselresan, del 7: Leh.

De övriga gästerna på Lung Snon utgjordes bara av en gammal svensk och två japaner. Legdan var bortrest men skulle komma snart, och Internet låg nere. Det hade fungerat i Keylong men icke i Leh – det vanliga problemet med servrar som låg nere.

Men japanerna hade mycket att berätta. Även de var första gången i Indien och hade gjort en expedition i Zanskar i akt och mening att bestiga det höga berget vid Padum. Expeditionen hade misslyckats på grund av snö, storm och iskyla. Men de hade dock gjort hela *trekken* från Lamayuru över Lingshed till Padum, så de kunde inte klaga. De ämnade sig närmast upp på Stok Kangri, Ladakhs högsta tillgängliga berg, på 6100 meter. De behövde bara vackert väder.

Skarma var hemma, och jag hade ett långt samtal med honom. Allt hade varit bra under året utom i Assam och Bihar, som drabbats av våldsamma översvämningar. Turismen hade varit god under juni-juli, så att det tidvis varit omöjligt att få plats i hotell, på buss, på flyg eller i jeep. I Keylong hade väntetiden understundom fått vara i dagar.

Han berättade även att vägen nu i det närmaste var klar ända fram till Lingshed. Detta var mycket intressant för mig, då fastän jag för första gången någonsin nu glömt alla kartor hemma inte helt kunde avhålla mig från möjligheten att äntligen få uppleva Lingshed.

Ej heller hade jag något problem med att bestiga Tsemofortet för den bästa utsikten över Leh trots att jag slagit upp en tå och slagit sönder knät när jag i mörkret igår kväll råkade ut för ett av dessa ökända försåtliga ”pot holes”, ett hål i asfalten helt enkelt, som kan uppstå när som helst var som helst, och jag var utan ficklampa i mörkret.

Ännu en glad nyhet var att mitt stamställe ”Happy World” inte längre verkade störas av den infernalisiska motorcykelgrannens jordbävnings-dunka-dunkande hårdrock. Ett helvete mindre – åtminstone för tillfället.

Jag gick upp för dalen för att besöka min gamle vän överste Wangdus, och åtminstone verkade det vara folk hemma. Innanför grinden mötte mig fyra tanter, som besvor mig att inte gå vidare för de ilska hundarnas skull, som kunde bitas – som om jag inte visste det. Översten var borta, men de bad mig vänta, och en av tanterna gick för att hämta någon. Ingen av dem kunde ett ord engelska, men vi tycktes förstå varandra ändå.

Den fjärde tanten kom efter en längre stund tillbaka med en man i vitt som jag aldrig sett tidigare. Det visade sig vara överstens broder. Han talade en utmärkt engelska och ville åtminstone bjuda mig på en kopp kaffe.

Tänk att jag känt översten i 17 år och aldrig hört talas om hans broder! Han var enbart lantbrukare och var där bara för skörden – som såg bra ut för i år – hittills. Han var mycket realistisk och gav mig en helt annan inblick i det dagliga livet i Indien än vad som var tillgängligt. Han berättade att jordbruket var i kris, det inträffade 35 självmord bland bönderna dagligen, det blir 12-13,000 om året – i Sverige skulle det med den statistiken snart inte finnas några bönder kvar.

Orsaken är naturligtvis politiken. Indien är nu högerstyrt av det hinduiska partiet BJP som är ganska extremt – demonetariseringen förra året är ett exempel, som huvudsakligen drabbade alla de fattiga, som blev utan alla besparingar på en natt, och det tog lång tid innan de kunde kompenseras.

Hans definition på Indien var ganska träffade – ”a working anarchy”, en fungerande anarki. Han var mycket förbindlig och ville till och med bjuda mig på lunch, men jag hade redan haft en sådan. Hans bror skulle jag inte kunna träffa förrän efter att jag kommit tillbaka från Lamayuru.

Läget var hopplöst i Leh, ständiga strömavbrott och inget Internet. Det hade blinkat till ibland men inte mer. På den fronten hade ingenting förbättrats på snart tio år.

Hos Skarma lyckades jag åtminstone beta av min post – det var bara 174 mail på tre dagar, men det var ohyggligt långsamt, man fick vänta i tio minuter på 20 sekunders aktivitet, och någon Facebook var omöjlig att komma åt.

Ett annat Internet Café menade att det var säkrast på morgonen mellan 7 och 11. Det var bara att vika en morgon för det försöket.

Skarma lovade hålla ögon och öron öppna för möjligheten för mig att komma iväg på någon utflykt, till exempel till Lingshed, dit vägen nu var fullständig. Om det inte gavs något sådant tillfälle fick jag nöja mig med Lamayuru, som ändå var det bästa.

Under tiden sinade min whisky, och det gällde att ha en oöppnad flaska kvar för ett längre och bättre uppehåll i Lamayuru.

Det var som vanligt strömavbrott denna morgon, och på Happy World kunde inte jag inte ens få min Rice Pudding i brist på elektricitet. Då kunde man ju alltid gå till restaurang Lamayuru, där det äts för fullt, och där man alltid kunde få en läcker Fruit Curd om inte annat.

(I nästa nummer: *Lamayuru*.)

Göteborg den 3 mars 2018